

Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego

Im. E. Ringelbluma w Warszawie

**Zbiór dokumentów gmin żydowskich z  
terenów I Rzeczypospolitej. XVII – XVIII w.**

sygn. 129

Opracowała mgr Magdalena Siek

Warszawa 2013

## **Charakterystyka zbioru.**

Na zbiór składają się dokumenty z lat 1646-1766, w większości sporządzonych w języku łacińskim i polskim. Dokumenty dotyczą gmin żydowskich w Brześciu, Haliczu, Lublinie, Poznaniu, mieście Skurcze, Trokach i Turobinie. Znajduje się tu deklaracja Sądu Głównego Trybunału Koronnego w Radomiu dotycząca pogłównego, dokumenty potwierdzające przywileje królewskie nadane Żydom, dokumenty dotyczące sporów i spraw sądowych. Na jednym z dokumentów (129/2) znajduje się oryginalny podpis króla Jana III.

Nie wiadomo, jak dokumenty te znalazły się w posiadaniu Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego.

## **Wykaz skrótów:**

j. łac. – język łaciński

j. pol. – język polski

l. – luźne

rkps – rękopis

s. – stron

1. Sąd Główny Trybunału Koronnego Skarbowego w Radomiu.

Sąd Główny Trybunału Koronnego dla spraw skarbowych w Radomiu: „deklaracja” w sprawie podatku pogłównego, który Żydzi mają wnosić do skarbu koronnego oraz do skarbu Wielkiego Księstwa Litewskiego i Ukrainy. 1718 r. Odpis.

1738, rkps, j. łac., j. pol., l., s. 4.

2. Gmina Żydowska w Brześciu.

Pismo króla Jana III Sobieskiego do kasztelana trockiego i starosty brzeskiego Sapięhy w sprawie powołania komisji synagogi brzeskiej w celu ustalenia warunków spłaty długów synagogi brzeskiej. W piśmie wspomina się o pożarze i innych klęskach, które nawiedziły synagogę i o konieczności uwzględnienia tego przy rozłożeniu zadłużenia na raty.

1694, rkps, j. łac., j. pol., l., s. 2.

3. Gmina Karaimska w Haliczu.

Dekret burgrabiego Halicza Kajetana Wręckiego z inicjatywy kanonika katedry lwowskiej Sebastiana Wittana określający warunki osiedlenia się Karaimów i sumy jakie ma wpłacić gmina karaimska.

1766 , rkps, j. łac., l., s. 6.

4. Gmina Żydowska w Lublinie.

Potwierdzenie przywilejów nadanych przez królów: Zygmunta Augusta, Henryka Walezego, Stefana Batorego, Zygmunta II Wazę, Władysława IV, Michała Korybuta Wiśnowieckiego i Jana III Sobieskiego, a zatwierdzonych przez Augusta III w dniu 12 lipca 1736 r. Przywileje dotyczyły utrzymywania przez gminę żydowską synagogi, szkół, szpitala, cmentarza i łaźni. Przyznano też gminie własną jurysdykcję i prawo zajmowania się handlem w mieście i poza miastem. Odpis.

1750, rkps, j. łac., j. pol., l., s. 11.

#### 5. Gmina Żydowska w Poznaniu.

Odpis przywileju Jana III Sobieskiego dla Żydów poznańskich z 1681 r., zatwierdzający wszystkie przywileje nadane Żydom przez poprzednich królów. W przywileju zabrania się ograniczania Żydom zajmowania się handlem i rzemiosłem, nakładania bezprawnych podatków i pozbawiania Żydów prawa odbudowania zniszczonych bądź budowy nowych domów.

1682, rkps, j. łac., j. pol., l., s. 5.

#### 6. Gmina Żydowska we wsi Skurcze (Wołyń).

Cztery pisma oskarżające arendarze wsi Skurcze Icka Josiewicza o nadużycia i oszustwa na szkodę chłopów gminy Skórzec. 1) Skarga gromady wsi Skurcze na arendarza i zarządcę dóbr starosty krasnostawskiego Potockiego o bezprawne zagarnięcie i użytkowanie chłopskich gruntów i inwentarza, rugowanie zadłużonych chłopów z gospodarstw, narzucanie chłopom kupowania gorzałki, oszustwa przy kupnie i sprzedaży towarów. 2) List starosty sieleckiego Michała Wielohorskiego do niewymienionego z nazwiska duchownego, w którym przyrzeka ukrócić samowolę arendarza i naprawić szkody (Łopatyn, 1747 r.). 3) List starosty sieleckiego Michała Wielohorskiego do starosty krasnostawskiego Potockiego, w którym potwierdza zarzuty stawiane arendarzowi ze wsi Skurcze (Horoszków, 1749 r.). 4) Dekret przyjacielski, skazujący arendarza ze wsi Skurcze na zapłacenie do skarbu starosty krasnostawskiego 18 tysięcy złotych polskich, na rzecz kościoła we wsi Skurcze 300, a na rzecz cerkwi 200 złotych polskich (Skurcze, 1750 r.)

1747, 1749, 1750, rkp, j. łac., j. pol., l., s. 12.

#### 7. Gmina Żydowska w Trokach.

XX-wieczna kopia przywileju Władysława IV z 1646 r. dla karaimów trockich z powołaniem na wcześniejsze dokumenty wydane przez królów: Aleksandra, Kazimierza Jagiellończyka, Zygmunta I. Prawo osiedlanie się w miastach na prawie niemieckim, przywileje handlowe.

1646, rkps, j. łac., l., s. 1

8. Gmina Żydowska w Turobinie.

Oświadczenie pisarza prowentowego w dobrach hr. Szembeka, wojewody serockiego: właściciel gospody Heybus Josefowicz zeznał pod przysięgą, że wysłannik starostwa wiśniowskiego Jasiński przywiózł pieniądze przeznaczone na zimowanie wojsk (hiberna) i przez tydzień czekał w gospodzie na przybycie odbiorcy tych pieniędzy. Odebrał je deputowany chorągwi Ossolińskiego bez pokwitowania odbioru.

1743, rkps, j. łac., j. pol., l., s. 2.